

Sygn. akt IV CSKP 63/21

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 19 marca 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Teresa Bielska-Sobkowicz (przewodniczący)

SSN Monika Koba

SSN Maria Szulc (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa W. Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością
Spółki Jawnej w W. poprzednio I. Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością Spółki
Jawnej w O.

przeciwko R. Spółce Jawnej w N.
nad N.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 19 marca 2021 r.,

skargi kasacyjnej strony pozwanej

od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)

z dnia 28 stycznia 2019 r., sygn. akt V AGa (...),

**uchyla zaskarżony wyrok w pkt I w części zasądzającej kwotę
132.166,37,- (sto trzydzieści dwa tysiące sto sześćdziesiąt sześć
37/100) złotych oraz w części dotyczącej kosztów procesu oraz
w pkt II i III i przekazuje sprawę Sądowi Apelacyjnemu w (...) do
ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach
postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Zaskarżonym wyrokiem Sąd Apelacyjny w (...) zmienił wyrok częściowy Sądu Okręgowego w B. zasądzający na rzecz powoda kwotę 358 166,37 zł w ten sposób, że obniżył ją do kwoty 132 166,37 zł a w pozostałym zakresie powództwo i apelację pozwanego oddalił.

Ustalił, że w dniu 28 marca 2014 r. powód jako podwykonawca i pozwana ad 1 spółka M. jako generalny wykonawca inwestycji „Budowa pawilonu handlowego (...) w P.” zawarli umowę nr (...)/2014, mocą której powód przyjął do wykonania roboty polegające na fundamentowaniu, pracach brukarskich, instalacyjnych, zagospodarowaniu z nasadzeniami, pracach posadzkarskich przyłączeniowych oraz roboty żelbetonowe, betonowe, murarskie, izolacyjne i instalacje wewnętrzne i zewnętrzne. Inwestorem był pozwany ad 2 – R. spółka jawna w N., która wyraziła zgodę na zawarcie umowy podwykonawczej. Po rozpoczęciu robót ujawniły się problemy z gruntem rodzimym. Przekazana powodowi dokumentacja budowlana posiadała istotne wady, o czym był informowany generalny wykonawca i co stanowiło przyczynę opóźnień w wykonaniu prac. Pismem z dnia 30 kwietnia 2014 r. generalny wykonawca spółka M. odstąpiła od umowy ale w wyniku rozmów pomiędzy podwykonawcą, generalnym wykonawcą i inwestorem w dniu 9 maja 2014 r. doszło do zawarcia kolejnej umowy pomiędzy generalnym wykonawcą a powodem, stanowiącej kontynuację poprzedniej w zakresie przedmiotu umowy. Inwestor wyraził zgodę na zawarcie umowy podwykonawczej. Termin rozpoczęcia robót ustalono na 8 maja 2014 r. a ich zakończenie na 14 lipca 2014 r. Terminem rozliczeniowym zakończenia robót miała być data podpisania przez generalnego wykonawcę protokołu końcowego stwierdzającego wykonanie całości robót bez wad i zastrzeżeń. Generalny wykonawca zobowiązał się do przekazania dokumentacji projektowej, przystępowania do odbioru robót, zapłaty wynagrodzenia i koordynacji prac wszystkich podwykonawców. Strony postanowiły, że w razie gdy jego działania uniemożliwią powodowi rozpoczęcie prac w poszczególnych zakresach, termin realizacji robót ulegnie przedłużeniu. Wartość umowy ustalono na 1 844 500 zł plus podatek a nadto, że zaliczka wpłacona przy pierwszej umowie

przez generalnego wykonawcę w kwocie 200 000 zł zostanie zaliczona na wynagrodzenie a w razie odstąpienia od umowy lub jej wypowiedzenia zostanie zwrócona wpłacającemu. Zostały także ustalone zasady rozliczeń stron zarówno rozliczenia okresowego co 14 dni, jak końcowego.

Po dokonaniu odbioru w dniu 10 maja 2014 r. powód wystawił fakturę nr (...)/2014 z dnia 10 maja 2014 r. na kwotę 281 781, 54 zł skorygowaną o 44 280 zł (do zapłaty pozostało 167 501,54 zł) a pozwany zapłacił kwotę 70 000 zł. W związku z problemami związanymi z wymianą warstwy gruntu rodzimego doszło w dniu 24 maja 2014 r. do spotkania powoda i inwestora P. i powód zwrócił się do pozwanego M. o zajęcie jednoznacznego stanowiska oraz wskazania rozwiązania wykonania prac pod-posadzkowych w części magazynowej, które zostały wstrzymane decyzją kierownika budowy.

Pismem z dnia 29 maja 2014 r. powód złożył pozwanemu ad 1 oświadczenie o odstąpieniu od umowy powołując się na brak przekazania przez M. dokumentacji projektowej, nie przystępowanie do odbiorów częściowych i brak zapłaty wymagalnego wynagrodzenia. Wezwał go do inwentaryzacji inwestycji i uregulowania wynagrodzenia z faktury (...). Pozwany ad 1 wyraził pogląd, że winny zaistniałej sytuacji jest powód. W dniu 6 czerwca 2014 r. strony dokonały inwentaryzacji i roboty wykonane stanowiły podstawę do wyliczenia kosztów, które powód oszacował na kwotę 622 264,88 zł oraz wystawił w dniu 10 lipca 2014 r. fakturę na kwotę 177 731,52 zł. W związku z wykonanymi pracami powód wystawił faktury nr (...) z 9 kwietnia 2014 r. (do uregulowania pozostało 20 000 zł) oraz (...) z dnia 30 maja 2014 r. na kwotę 104 152,75 zł Wartość robót wykonanych przez powoda wynosi 412 194,46 zł netto i 506 999,19 zł brutto.

Postanowieniem z dnia 22 grudnia 2016 r. sygn. XV GU (...) Sąd Rejonowy w B. ogłosił upadłość M. sp. z o.o. w B..

Sąd Okręgowy uznał powództwo za uzasadnione w większej części z uwagi na spełnienie przesłanek z art. 647¹ § 5 k.c., w tym warunek zgody inwestora na zawarcie umowy podwykonawczej. Ponieważ nie spełniły się przesłanki z § 10 umowy, nie nastąpił termin wymagalności w stosunku do wykonawcy generalnego do 10% zatrzymanej kwoty na zabezpieczenie wykonania robót i kwota 41 219,44

zł nie została uwzględniona, wobec czego zasądzono kwotę 358 166,37 zł z należnymi odsetkami ustawowymi od dnia 4 lipca 2015 r.

Sąd Apelacyjny uznał ustalenia faktyczne dokonane przez Sąd Okręgowy za prawidłowe i przyjął je za swoje. Uzupełnił ustalenia w zakresie środków przekazanych powodowi wobec złożenia w postępowaniu apelacyjnym przez pozwaną R. spółkę jawną w N. oświadczenia o potrąceniu z dnia 22 sierpnia 2018 r. kwoty 166 208,30 zł z tytułu wierzytelności nabytej od Syndyka Masy Upadłości A. M. prowadzącej działalność gospodarczą pod nazwą Przedsiębiorstwo I. na podstawie umowy cesji z dnia 30 stycznia 2018 r. a wynikającej z umowy o roboty budowlane z dnia 7 kwietnia 2014 r. i porozumienia z dnia 20 lutego 2015 r. W ocenie Sądu drugiej instancji brak podstaw do uznania skuteczności dokonanego potrącenia. Wyrokiem w sprawie VII GC (...) została zasądzona na rzecz Syndyka Masy Upadłości A. M. kwota 286 208,30 zł od M. natomiast w stosunku do I. (obecnie powodowa spółka W.) powództwo zostało cofnięte i postępowanie umorzone. Ponadto powód zawarł z P. w dniu 22 lutego 2015 r. porozumienie wraz z aneksem. Powód zobowiązał się z tytułu umowy zapłacić kwotę 120 000 zł, a w aneksie P. zobowiązała się nie dochodzić od powoda wynagrodzenia ponad kwotę 120 000 zł a więc dopiero nie wykonanie umowy powodowałoby wymagalność pozostałej kwoty. Pozwany nie wykazał, że nie doszło do realizacji ugody a więc, że pozwany nabył skutecznie pozostałą część wynagrodzenia. Cesja wierzytelności ponad kwotę 120 000 zł była sprzeczna z porozumieniem a więc sprzeczna z art. 509 § 1 k.c.

Apelacja jest zasadna co do tego, że powód otrzymał od generalnego wykonawcy jedynie kwotę 70 000 zł. Zaliczka wpłacona przez niego na rzecz powoda w kwocie 200 000 zł została zaliczona na poczet robót wynikających z umowy. Powód przyznał, że pozwani zapłacili za wykonane roboty łącznie 296 000 zł, a więc ponieważ z faktury z dnia 9 kwietnia 2014 r. na kwotę 246 000 zł pozostało do zapłaty jedynie 20 000 zł, to kwotę 226 000 zł należało uznać za wpłaconą oraz odjąć od kwoty zasądzonej przez Sąd Okręgowy i zasądzić kwotę 132 166,37 zł.

W skardze kasacyjnej dotyczącej punktu drugiego zaskarżonego wyroku oddalającego apelację w pozostałym zakresie, pozwany zarzucił naruszenie prawa materialnego tj. art. 65 § 1 i 2 k.c. w zw. z dodaną aneksem nr 1 do porozumienia z dnia 20 lutego 2015 r. treścią art. 2¹ ust. 3 porozumienia przez ich błędną wykładnię, art. 455 k.c., art. 498 § 1 k.c., art. 502 k.c., art. 84 ust. 1 Prawa upadłościowego, art. 58 § 1 i 2 k.c., i wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w pkt II i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu ewentualnie o uchylenie wyroku w pkt II i oddalenie powództwa w pozostałym zakresie.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zarzuty przedstawione w skardze kasacyjnej dotyczą poglądu prawnego Sądu Apelacyjnego co do braku skuteczności zarzutu potrącenia zgłoszonego przez pozwanego w zakresie wierzytelności kwoty 166 208,30 zł nabytej umową cesji z dnia 30 stycznia 2018 r. i aneksu do tej umowy od Syndyka Masy Upadłości A. M. prowadzącej działalność gospodarczą pod nazwą Przedsiębiorstwo Wielobranżowe I..

Sąd Apelacyjny stanął na stanowisku, że wierzytelność nabyta przez pozwanego nie jest wymagalna. Na rzecz Syndyka masy Upadłości została zasądzona wyrokiem w sprawie VII GC (...) od spółki M. kwota 286 208, 30 zł, natomiast w stosunku do spółki I. (później W.) wskutek cofnięcia powództwa postępowanie zostało umorzone. W porozumieniu z dnia 20 lutego 2015 r. A. M. i powódka ustaliły, że powódka zapłaci jej kwotę 120 000 zł i A. M. nie będzie dochodzić od niej pozostałej kwoty. Skoro strony zawarły ugodę, to dopiero brak zapłaty powodowałby wymagalność całości zadłużenia. Ponadto cesja wierzytelności ponad kwotę 120 000 zł była sprzeczna z porozumieniem a więc z art. 509 § 1 k.c.

Nie można podzielić tego poglądu.

W umowie zawartej przez A. M. i powódkę z dnia 20 lutego 2015 r. strony zawarły postanowienie, że A. M. nie będzie dochodziła od powódki pozostałej części należności a zatem złożyła zobowiązanie *pactum de non petendo.*, dopuszczalne w ramach swobody umów. Należy je odróżnić od zwolnienia z długu, bo w tej umowie wierzyciel zobowiązuje się do niedochodzenia przysługującego mu

roszczenia, czyli czyni swoje zobowiązanie niezaskarżalnym, natomiast zobowiązanie nie wygasa. Jak wskazuje się w doktrynie, jeżeli dłużnik spełni swoje świadczenie, nie może żądać jego zwrotu, bo jest to świadczenie należne. Natomiast jeżeli wierzyciel, mimo zawarcia umowy wystąpi przeciwko dłużnikowi o spełnienie świadczenia, naraża się jedynie na odpowiedzialność odszkodowawczą z powodu nienależytego wykonania zobowiązania. Nie można przyjąć, że dłużnik mógłby się chronić zarzutem hamującym powołując się na umowę, bo skutki *pactum de nono petendo* nie sięgają tak daleko, by absolutnie wykluczać zaskarżalność wierzytelności a nadto zarzuty hamujące muszą wynikać z ustawy. Stąd uzasadniony jest zarzut naruszenia art. 65 k.c.

Pozwany nabył wierzytelność od Syndyka masy upadłości A. M. w toku postępowania upadłościowego. Zgodnie z art. 84 ust. 1 u.p.u. postanowienie umowy, której stroną jest upadły, uniemożliwiające lub utrudniające osiągnięcie celu postępowania upadłościowego jest bezskuteczne w stosunku do masy upadłości. Bezskuteczność następuje z mocy prawa i dotyczy postanowień określonych w art. 2 u.p.u., z którego wynika, że postępowanie upadłościowe należy prowadzić tak, aby roszczenia wierzycieli zostały zaspokojone w jak najwyższym stopniu, a jako postanowienia bezskuteczne można kwalifikować *pactum de non petendo*, *pactum de non cedendo*, umowne prawo pierwokupu ustanowione na składnikach mienia upadłego, *pactum in favorem tertii*, na podstawie którego świadczenie należne upadłemu miałyby otrzymać osoba trzecia (wyroki Sądu Najwyższego z dnia 19 stycznia 2011 r., V CSK 204/10, niepubl., z dnia 9 sierpnia 2016 r., II CSK 733/15, niepubl.). Sankcją jest bezskuteczność postanowień w stosunku do masy upadłości a nie nieważność postanowień, a zatem jest to czynność dokonana i ważna lecz wywołująca ograniczone podmiotowo skutki prawne korzystne dla masy układowej. Zgodnie z art. 331 ust. 1 likwidacja wierzytelności upadłego następuje przez ich zbycie lub ściągnięcie, natomiast skutki sprzedaży dokonanej w postępowaniu upadłościowym są tożsame ze skutkami sprzedaży egzekucyjnej (art. 313 ust. 1 zd. 1). O ile zatem *pactum de non petendo* zachowało swą ważność pomiędzy stronami umowy, o tyle było bezskuteczne w stosunku do masy Upadłości A. M., czego skutkiem była możliwa sprzedaż całej wierzytelności umową cesji pozwanemu na zasadach określonych w

postępowaniu upadłościowym, czyli z pełnymi uprawnieniami byłego wierzyciela, w tym w zakresie wymagalności. Czyni to zasadnym zarzut naruszenia art. 84 ust. 1 u.p.u. oraz art. 455 k.c.

Trzeba wskazać, że w razie przyjęcia, że *pactum de non petendo* przekształca się w zobowiązanie naturalne, to zgodnie z 502 k.c. taka wierzytelność nadaje się do potrącenia. Skoro możliwe jest bowiem to przy wierzytelności przedawnionej, to brak podstaw by odmawiać takiego prawa przy zobowiązaniu naturalnym powstałym wskutek umowy.

Z tych względów konieczne jest ponowne rozważenie kwestii dopuszczalności potrącenia wierzytelności przez pozwanego oraz ważności umowy zawartej przez A. M. i powódkę w dniu 20 lutego 2015 r. w świetle art. 58 § 2 k.c. w nawiązaniu do okoliczności zobowiązania do niedochodzenia od podwykonawcy W. roszczenia o zapłatę wynagrodzenia za wykonane roboty budowlane przez A. M., zapłaty pewnej kwoty na jej rzecz i prowadzenia postępowania sądowego o całość kwoty przeciwko generalnemu wykonawcy z uzgodnionym podziałem zasądzonej kwoty po połowie na rzecz stron umowy.

Z tych względów orzeczono na podstawie art. 398¹⁵ zd. 1 k.p.c. o kosztach rozstrzygając zgodnie z art. 108 § 2 w zw. z 391 § 1 i 398²¹ k.p.c.